

позивач покинув зал судового засідання до закінчення розгляду справи з поважних причин, то про зловживання ним своїми цивільними процесуальними правами говорити не можна [12, с. 141–142].

Непередбачуваність життєвих ситуацій, їх багатогранність та різноманітність дає нам можливість стверджувати, що законодавча визначеність переліку поважних причин залишення зали судового засідання може завдати більш значної шкоди для реалізації особою її права на судовий розгляд, ніж її відсутність. Тому, на нашу думку, суд при визначенні поважності причин залишення судового засідання має оцінювати усі обставини у сукупності і вже тоді вирішувати питання про наслідки такої поведінки для позивача. Окрім цього, у разі визнання причин залишення судового засідання неповажними суд зобов'язаний у ухвалі вмотивувати своє рішення з цього питання: чому суд вважає зазначені підстави неповажними, з яких підстав він до такого висновку дійшов, які обставини він брав до уваги при вирішенні цього питання. Такий обов'язок суду гарантуватиме особі об'єктивність та неупередженість суддів та не допускатиме свавільного тлумачення цього поняття з їх боку [12, с. 143].

Отже, наслідками залишення позивачем чи його представником зали судового засідання може бути: або продовження розгляду судом справи без таких учасників судового процесу (відповідно до ч. 3 ст. 223 ЦПК України), або залишення позовної заяви без розгляду (відповідно до ч. 5 ст. 223 ЦПК України), право вибору одного з них належить суду. Залишення судом позовної заяви без розгляду у разі покинення позивачем чи його представником судового засідання слід трактувати як один із заходів запобігання зловживанню позивачем чи його представником процесуальними правами.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 31.10.2019).
3. Ухвала Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 12.06.2018 р. у справі № 127/20943/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74927112> (дата звернення: 31.10.2019).
4. Ухвала Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10.10.2018 р. у справі № 761/9425/16 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77088805> (дата звернення: 31.10.2019).
5. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 15.07.2019 р. у справі № 607/7118/17 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83158617> (дата звернення: 31.10.2019).
6. Ухвала Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 14.06.2019 р. у справі № 216/981/17 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82452801> (дата звернення: 31.10.2019).
7. Ухвала Запорізького районного суду Запорізької області від 22.08.2019 р. у справі № 317/2122/19 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83913363> (дата звернення: 31.10.2019).
8. Кравчук В. М., Угриновська О. І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ : Істина, 2006. 944 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / Бичкова С. С., Білоусов Ю. В., Білоусов В. І. та ін. ; за заг. ред. С. С. Бичкової. Київ : Атака, 2008. 840 с.
10. Ухвала Автозаводського районного суду м. Кременчука від 23.07.2019 у справі № 524/2044/19 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83185571> (дата звернення: 31.10.2019).
11. Ухвала Васильківського районного суду Дніпропетровської області від 23.04.2019 р. у справі № 172/212/19 // ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81342055> (дата звернення: 31.10.2019).
12. Воробель У. Б. Залишення позивачем судового засідання як підстава залишення заяви без розгляду. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2010. Вип. 4. С. 140–152.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.98

Анастасія Геннадіївна ВУЙМА,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ

Однією із цілей сталого розвитку, що затверджені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року є сприяння розбудові миролюбного суспільства для забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях [1]. Саме ці напрямки розбудови держави та суспільства на даний час, набувають актуальності серед держав-членів ООН.

Сучасні світові процеси глобалізації та інформатизації породжують зміни в політичній, соціально-економічній та духовній сферах життя суспільства. Здається вельми дивовижним, що усі ці процеси носять не лише позитивний, але й іноді деструктивний характер.

Обумовлений вказаними явищами швидкий розвиток суспільних відносин породжує потребу у постійному перегляді та реформуванні правових інститутів, що мають відповідати потребам людського життя і, таким чином, змінювати формат розвитку деструктивних явищ у потрібному напрямку.

Правовий розвиток України безумовно супроводжується процесами реформування вказаних інститутів, не є виключенням і сфера кримінального процесу, де становлення та розвиток правоохоронних органів та суду, обумовлюють тенденцію до збільшення кількісних характеристик злочинності, а також до зростання її якісних показників [2].

Таким чином, зміни в різних сферах життя суспільства, розвиток правових інститутів, породжують і розвиток таких соціальних явищ як злочинність. Отже, вказані явища в деякому сенсі є взаємообумовленими. Реалії сьогодення нашої держави свідчать про стрімкий розвиток злочинності, що підтверджується офіційними статистичними даними Генеральної прокуратури України щодо кількості реєстрації кримінальних правопорушень органами досудового розслідування.

Так, наприклад, проаналізувавши вказані статистичні дані за 2018 р., чи не найбільший показник реєстрації кримінальних проваджень спостерігається саме в категорії злочинів, що посягають на суспільні відносини щодо охорони життя та здоров'я особи.

При цьому, людина, її життя та здоров'я, відповідно до Основного Закону України – Конституції, визнаються найвищою соціальною цінністю [3]. Однак саме ці цінності і піддаються постійному протиправному посяганню. Так, наприклад, слідчими органами Національної поліції України, за період 2018 р., за попередньою правовою кваліфікацією «Стаття 115 КК України», тобто за фактами умисних вбивств розпочато 52530 кримінальних проваджень [4].

Безумовно вказаний показник охоплює не лише випадки протиправного заподіяння смерті людині, але й випадки смертей осіб, що не перебували під медичним наглядом, настали внаслідок травми, асфіксії, дії крайніх температур, електричного струму тощо. У вказаних випадках, лікарське свідоцтво про смерть, що є підставою для реєстрації смерті в органах реєстрації актів цивільного стану, видається лише судово-медичним експертом після розтину [5], тобто потребує встановлення та підтвердження причини смерті кваліфікованим спеціалістом.

Кожен випадок смерті людини, якщо її причина не встановлена, обумовлює відкриття кримінального провадження та передбачає здійснення досудового слідства, тому що кримінальні правопорушення, передбачені статтею 115 КК України, є особливо тяжкими злочинами. Таким чином, у кожному кримінальному провадженні, слідчі органи Національної поліції, зобов'язані провести швидке, повне та неупереджене розслідування, з метою встановлення об'єктивної істини.

Кримінальним процесуальним кодексом України (далі –КПК України) передбачено обов'язок слідчого, як сторони кримінального провадження, забезпечити проведення експертизи для встановлення причини смерті, що у свою чергу, є обставиною для встановлення якої необхідні спеціальні знання [6].

Отже, досудове розслідування, у зв'язку із вчиненням вбивств, потребує використання наукових, технічних та інших спеціальних знань, без яких неможливе виконання завдань кримінального провадження, що закріплені статтею 2 КПК України.

Слід зазначити, що вивченню проблеми використання спеціальних знань у криміналістиці присвятили свої праці такі вчені, як Р. С. Бєлкін, С. Ф. Бичков, А. І. Вінберг, Г. І. Грамович, В. Г. Гончаренко, О. О. Ейсман, Г. Г. Зуйков, В. Я. Колдін, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, М. В. Костицький, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Г. М. Надгорний, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. Ю. Шепітько та ін.

Вказаний вклад є неоціненним, однак, відсутність нормативного визначення поняття «спеціальні знання», відсутність у практичній діяльності правоохоронних органів методичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань під час розслідування вбивств, призводить до труднощів у встановленні обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та в цілому, для притягнення осіб до відповідальності, в міру своєї вини. У зв'язку з цим, проблема дослідження використання спеціальних знань, є актуальною та в подальшому матиме практичне значення в діяльності правоохоронних органів.

Враховуючи те, що нормативне визначення поняття «спеціальні знання», у чинному законодавстві України, відсутнє, вказане породжує наукові дискусії серед вчених. При цьому, ми погоджуємось із думкою Р. Л. Степанюка, який визначає під спеціальними знаннями у кримінальному провадженні, будь-які професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування та судового провадження [7]. Вказане визначення є досить широким та цілком обґрунтовує напрямки та форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень.

При цьому, слід зазначити, що форми застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях різноманітні. Зокрема чинним КПК України передбачено такі форми використання спеціальних знань, як призначення експертиз та проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій за участю спеціалістів. У науці прийнято виділяти ще й непроцесуальні форми застосування спеціальних знань, такі як, консультації спеціалістів.

Питання актуальності залучення спеціалістів до кримінальних проваджень обґрунтовуються такими категоріями як «докази» та «доказування». Адже саме ці категорії й обумовлюють встановлення чи спростування фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Тобто вирішення завдань кримінального провадження обов'язково передбачає встановлення доказів щодо спростування чи встановлення фактів і обставин, що підлягають доказуванню, для подальшого прийняття законного рішення тим чи іншим уповноваженим суб'єктом кримінального провадження.

Варто наголосити на необхідності застосування процесуальних форм використання спеціальних знань. Так, відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України, процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [6].

Висновки експертів, в рамках КПК України вже віднесені до самостійних джерел доказів. Таким чином, залучення експертів до проведення тих чи інших судових експертиз є процесуальною формою використання спеціальних знань, що у певних випадках, як це визначено у ч. 2 ст. 242 КПК України носить імперативний характер, має доказове значення для встановлення, визначення чи спростування певних фактів і обставин, як, наприклад, причина смерті, носить насильницький, тобто протиправний характер чи ні.

При цьому, враховуючи те, що численна кількість вбивств вчинена у неочевидних умовах, за відсутності свідків, вказане й обумовлює необхідність використання спеціальних знань, які слугуватимуть встановленню інших доказів вини особи у вчиненні вбивства. Так, наприклад, для виявлення, вилучення та дослідження слідової картини на місці вчинення злочину, може бути залучений спеціаліст, взаємодія із яким сприятиме ефективному дослідженню обстановки місця події та виявленню матеріальних об'єктів, що можуть бути визнані речовими доказами у кримінальному провадженні.

Висновок. Отже, під спеціальними знаннями розуміють професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування та судового провадження. Незважаючи на відсутність у КПК України, визначення дефініції поняття «спеціальні знання», вказане не виключає нормативного закріплення процесуальних форм використання спеціальних знань, однак правозастосовна практика розрізняє і непроцесуальні форми використання спеціальних знань, такі наприклад, як консультації спеціалістів.

В свою чергу, процесуальні форми використання спеціальних знань передбачають залучення експертів та спеціалістів до розслідування. Такі форми застосування спеціальних знань є одним із шляхів отримання процесуальних джерел доказів.

Враховуючи те, що вбивства носять протиправний характер та здебільшого вчиняються в умовах неочевидності, іноді саме використання спеціальних знань може слугувати єдиним шляхом збирання доказів, що у своїй сукупності вирішує низку важливих завдань кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Резолюція «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (2015) // Цілі сталого розвитку в Україні : вебсайт. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> (дата звернення: 23.10.2019).
2. Даньшин М. В. Актуальні проблеми криміналістики в сучасних умовах протидії злочинності в Україні. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. Харків, 2018. С. 227–290. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/107.pdf (дата звернення: 23.10.2019).
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності // Генеральна прокуратура України : офіц. вебсайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113651&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 23.10.2019).
5. Інструкція щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о) : наказ МОЗ України від 08.08.2006 № 545 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1152-06> (дата звернення: 23.10.2019).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 12.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 23.10.2019).
7. Степанюк Р. Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Спецвип. С. 38–42.

Одержано 01.11.2019

УДК 355.211.3(091)(477.54)

Дмитро Вікторович ГАЛКІН,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7247-1037>

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЛІЦІЇ УСРР У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 20-Х РОКІВ ХХ СТОРІЧЧЯ

Початок 1920-х років виявився періодом випробовування на міцність нової радянської системи влади. Її життєздатність не в останню чергу залежала від стану правоохоронних органів. Для цього часу була характерна категорична відмова органів робітничо-селянської міліції успадковувати досягнення царської поліції, що відкинуло організацію захисту правопорядку молодой Радянської держави на нульову позначку. Ці обставини роблять дослідження даної проблематики безперечно актуальним.

5 квітня 1921 р. Раднарком УСРР прийняв постанову «Про реорганізацію міліції й покращення становища її працівників». Відповідно до цієї постанови Головне управління міліції формувалося за таким принципом: курси, резерв, інспекція з канцелярією, секретаріат (складався з 3 відділів і 5 відділень), санчастина, ветеринарна частина, організаційно-стройове управління (3 відділи й 7 відділень), адміністративне управління, управління карного розшуку (складалося з 8 відділів), управління постачання (4 відділи й 9 відділень), загальне управління (4 відділи).